

DUMITRU LOȘONȚI
(Cluj-Napoca)

DIN TERMINOLOGIA PĂSTORITULUI (II)

ARCAN, HARCAN. *Arcan* ‘staul la stână unde dorm oile noaptea’, a fost comunicat din Târgu Ocna BC („La unele stâni este un arcan larg unde dorm oile noaptea”: CHEST. V 8/90 [fost 89]).

Este o variantă a lui *arcaci*, rezultată prin substituirea segmentului fonetic *-aci*, interpretat ca sufix, cu sufixul *-an*.

Prin proteza lui *h-* a rezultat *harcan*, formă atestată cu sensul de ‘țarc’ în Râmniceni VN, greșit interpretată în DGDS ca variantă a lui *arcan* ‘cață’.

BALZĂRIȚĂ, BOLZĂRIȚĂ, BULGĂRIȚĂ. La cuvântul *bulgăriță* ‘bulgăroaică’ (< *bulgăr* + *-iță*), în MDA se dă absolut hazardat și sensul (3.) ‘săculeț de pânză rară în care se pune cașul pentru a se storce’ (Sălciua de Jos AB: CHEST. V 61/69 [fost 36]), care aparține unui cuvânt omofon. Cu acest sens, cuvântul mai este atestat în Criștioru de Jos BH (*bulgăriță*: NALR – Crișana 2346/133) și Câmp BH (*bulgăriță*: *ibidem* 2346/134).

Trebuie să completăm că *bulgăriță* nu e numită numai pânza în care se pune cașul, ci și cea în care se pune urda la stors (Sălciua de Jos: CHEST. V 136/69; Câmp: NALR – Crișana 2363/134).

Cuvântul e derivat cu suf. *-ăriță* de la *bulg* ‘bulgăr, bulz’, pentru care vezi Loșonți 2001, p. 24. Cf. sinonimul *bulzăriță*, mult mai răspândit și bine explicat din *bulz*, cu suf. *-ăriță*.

La *bulzăriță* în MDA e dată varianta *balzăriță*, care, în mod sigur, nu există, fiind rezultatul unei erori de fișare sau redactare în loc de *bulzăriță* sau *bolzăriță*. Varianta *bolzăriță*, care a fost comunicată din Criștioru de Sus BH (vezi CHEST. V 82, 89, 128, 136, 146/26 [fost 43]), lipsește nejustificat din MDA.

BERDEA ‘locul unde fată oile’ (Cernădia GJ: CHEST. V 46/17 [fost 91]) este o variantă, necunoscută de DLR, a lui *perdea*, care are,

printre altele, și subsensul ‘(regional) îngrăditură (neacoperită) făcută pentru a separa oile care trebuie să fete sau pe cele care trebuie mulse de celelalte oi’ (DLR).

BOTOȘAR ‘cioban care păzește oile bătrâne’ (Bucium BV: CHEST. V 25/13 [fost 107]) nu e cunoscut de dicționare.

E un derivat, cu suf. *-ar*, de la *botoașe* (sg. *botoașă*) ‘oi bătrâne’, cuvânt viu în localitate (vezi *ibidem* 20, 72/13).

BRÂNZAR ‘băț cu creștături cu care se zdrobește cașul dospit’ (Cernădia GJ; Telechi-Recea, sat desființat și unificat cu Recea BV; Luța BV; Poienari GJ; Sâmbotin GJ; Sebeșel AB; Viștea de Jos BV: CHEST. V 83, 96, 142/17, 61, 142/29 [fost 97]; 44 [fost 99]; 96, 142/58 [fost 86]; 142/71 [fost 127]; 76 [fost 32]; 61, 142/96 [fost 101]).

Cu acest sens cuvântul nu e cunoscut de dicționare.

BÚHA, BUHÁTĂ, BUHULÍNĂ. Printre numele de oi comunicate din Bârsana MM se numără și „buhata” [sic!] (CHEST. V 76/8 [fost 24]). Corespondentul din Vad MM a precizat că oaia numită [în satul lor] *Buhată* „are o comiță în frunte” (*ibidem* 76/92 [fost 109]).

Numele provine din adj. *buhă*, *-ă* ‘(despre oi) care are un moț în frunte’, un derivat de la *buhă* ‘moț’ cu suf. *-at*.

Nu e cunoscut de dicționare.

Buhulină, nume dat oilor albe „și cu lâna mare la cap, căzând pe ochi” (Sălciua de Jos AB: *ibidem* 75/69) are la bază substantivul *buhulină* ‘epitet dat unei oi cu lâna mare pe cap, care-i cade pe ochi’, un derivat de la *buhă* ‘moț’, cu suf. *-ulină*. Tot cu acest sufix s-a format și *Cășulina*, nume de oaie „albă” (vezi Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, 1915, p. 82).

Credem că de la *buhă* ‘moț’ se explică și numele de oi *Buha*, atestat de Teofil Teaha (*Graiul din valea Crișului Negru*, [București], Editura Academiei R.P.R., 1961, p. 150) în Câmp BH,

Călugări BH și Izbuc BH. Cf. și *buhă* ‘oaie cu capul ca de buhă, având lână multă pe la fălci’ (DA).

BUI, ÎMBUI. *A îmbui* ‘a însemna oile pe spate cu vopsea’ a fost comunicat din Sălătrucel VL: („Se mai vopsesc (îmbuiesc) pe spate cu roșu”: CHEST V. 157/68 [fost 72]).

Nu figurează în dicționare.

E derivat, cu pref. *în-*, de la *a bui* ‘a vopsi’ (AG: DGDS), variantă, necunoscută nici ea de dicționare, a lui *a boi*.

BUTINÉI (pl. *butinéie*) ‘ghizd (la fântână)’ (Șona BV: ALRR – Transilvania III h 327/413) e o variantă a lui *putinei* ‘idem’ rezultată prin contaminarea cu *butalău*, *budalău* sau *buturúgă* din puncte vecine.

CĂRTÍG, CĂRTÓI. *Cărtíg* (pl. *cărtíge*) ‘vas în care se ține cheagul’ (Sălașu de Sus HD, Pui HD: ALRR – Transilvania 2342/449, 450) este un derivat, cu suf. *-ig*, de la *cart* (< magh. *kárt*: CADE, Tamás E 167).

Nu e cunoscut de dicționare.

Cărtói (pl. *cărtoáie*) ‘vas mare de lemn de brad în care la stână se pune laptele muls, strecurat sau în care se păstrează zerul’ a fost comunicat din Lunca Cernei HD de către un preot din Unirea HD: „lapte acru se face numai de la vaci, care se păstrează în vasă de lut, iar zărul în vasă de lemn numite «cărtoane»” (CHEST. V 122/53-a), „[laptele odată muls se toarnă] în un vas mare de lemn de brad numit «cărtoni»” (*ibidem* 126/53-a), „laptele strecurat se pune la stână în cartoni” [sic!] (*ibidem* 130/53-a).

E un derivat, cu suf. augmentativ *-oi*, de la *cart* ‘doniță, cofă’.

CÂRNÁCI. *Cârnáce* (pl. *cârnáce*) ‘(despre oi) care se desprinde mereu din turmă’ (Drăguș BV: ALRR – Transilvania 2390/422), necunoscut de dicționare, este un derivat, cu suf. *-aci*, de la *a cârni*.

CHEAGÓI ‘vas în care se ține cheagul’ (Prundu Bârgăului BN: ALR II 5415/219; Mureșeni Bârgăului BN, Tiha Bârgăului BN: ALRR – Transilvania 2342/251, 252) e un derivat de la *cheag* cu suf. *-oi*.

Nu e cunoscut de dicționare.

CHEGĂU ‘vas în care se ține cheagul’ (Meștera MS: ALRR – Transilvania 2342/281) nu e cunoscut de dicționare.

E derivat de la *cheag*, cu suf. *-ău*.

CHEGÓR (pl. *chegoáre*) ‘vas în care se ține cheagul’ (Vătava MS: ALRR – Transilvania 2342/279), cuvânt necunoscut de dicționare, a rezultat, prin derivare regresivă, din *chegórniță*, notat în puncte vecine sau apropiate.

CHIGORNIȚĂ, CIGORIȚĂ. *Cigorniță* ‘vas în care se păstrează cheagul la stână’ (Câmpulung Moldovenesc: CHEST. V 80–82/15 [fost 34]) apare în MDA metamorfozat *cigóriță* și cu etimologia necunoscută.

În localitatea respectivă *k* se pronunță *ĉ*. Corespondentul a redat literalizat forma fonetică locală [ĉigórniță]. Literarizată, aceasta devine *chigórniță*, care este o variantă a lui *chegórniță*.

CLOTAN ‘pirostrii’ comunicat din Cărpinet BH („Căldarea în care se fierbe zerul neurdit se așează pe *clotan*, care e un fel de verigă cu trei picioare”: CHEST. V 59/16 [fost 46]) lipsește din dicționare.

A rezultat, prin metateză, din *cotlan*, variantă a lui *cotlon*. Cf. *clătan* ‘cotlon’ (DA).

CODĂUȘ, -Ă ‘(despre oi) care rămâne totdeauna la urmă, urmăritică’ (Lazuri de Beiuș BH: NALR – Crișana 2389/138) e un derivat, necunoscut de dicționare, de la *coadă* cu suf. *-ăuș*.

CODĂRNE ‘lâna tunsă de pe pânțece (burtă) și de pe coadă, suvintrături, codine’ (Bechet DJ: NALR – Oltenia IV h 794/994) e o

variantă, rezultată prin despicarea lui *n* în *rn*, a lui *codîne* ‘idem’. Cf. *bârnițică* ‘bonețică’, *târnicigiu* ‘tinichigiu’ (Stelian Dumistrăcel, *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 265).

CORNEGI, -NEGE. Acest adjectiv a fost comunicat din Arieșeni AB, ca răspuns la întrebarea: Cum se numește oaia cu coarne lungi? (*cornege*: CHEST. V 68/1 [fost 45]).

Printre numele de oi date după diferite caracteristici, sunt menționate, printre altele, „Ducacița, ... Cornegea...” (*ibidem* 76/1).

Cornege e femininul lui *cornegi*, care e un derivat, necunoscut de dicționare, de la *coarne* cu suf. *-egi* (< *eci*). Pentru suf. *-eci*, vezi Pascu 1916, p. 307–308.

COTĂRNĂCER. *Cotârnăceri* (scris: *cotârnășeri*, corespondențul notând de multe ori sunetul *ș* prin semnul *ș*), epitet dat câinilor „care nu stau la oi, ci fug în sat” (Mădei NT: CHEST. V 76/45), este pluralul lui *cotârnăcer*, cuvânt necunoscut de dicționare, un derivat, cu suf. *-ar* (> *-er*), de la *cotârneață* ‘cușca câinelui’. Pentru *ț* > *ê*, vezi *bănicer* < *baniță*, *bolnicer* < *bolniță*, *medelnicer* < *medelniță*, *lă(v)icer* < *la(v)iță* (Pascu 1916, p. 79, 80, 82).

CRUDAR, CRUDĂRIE, IERI. În MDA, *crudărie* ‘loc îngrădit unde dorm mieii’ e dat cu etimologia necunoscută, iar *ieri*³ ‘loc îngrădit, din jurul casei, unde dorm mieii’, cu etimologia nesigură („E: ns”).

La ambele cuvinte sursa e incomplet indicată (CHEST. V 41), lipsind numărul localității.

Ele au fost comunicate din Negrești, com. Dobreni NT: „Locu-ll[ui] îngrădit unde dorm m[i]eii i se zice *crudărie*, *s’ieri* când este în jurul casei într-o livadă” (CHEST. V 41/49 [fost 66]).

Ieri e un cuvânt inexistent, datorat fișării greșite a răspunsului *s’ieri* care, literarizat corect, e *cier*, o variantă cunoscută de DA, MDA a lui *ceair* ‘idem’.

E adevărat că *s'* e scris mai distanțat de restul cuvântului și semnul ' e făcut mare (dând impresia unui *i*), astfel încât *s'ieri* a putut fi interpretat ca *și ieri*.

Crudărie e un derivat cu suf. col. *-ărie*, de la adj. *crud* '(despre un miel) de curând fătat', *crudă* '(despre oaie) care a fătat de curând': „De o parte a strungei alături este o altă despărțitură unde se închid oile cu miei cruzi, iar alături de aceasta un alt despărțământ unde se închid oile cu miei zburatici” (tot Negrești: CHEST. V 8/49), „Oile cu miei se numesc «crude» și cele care fată [= urmează să fete] «groase»” (Blăgești BC: *ibidem* 70/10 [fost 118]), „Oile cu miei fătați de curând = «oi cu miei cruzi»” (Crețești VS: *ibidem* 70/24 [fost 73]), „În o parte a strungii este o despărțitură unde stau oile cu miei de curând născuți (acestor miei li se zice «m[i]ei cruzi»” (Râșca SV: *ibidem* V 8/63-a), „[Oile] fătate întâi, deosebite fiind cu miei cu tot, se numesc sburate; cele care fată după sburate se numesc crude” (Epureni VS: DA).

Crudar 'ciobanul care păzește oile cu miei fătați de curând (cruzi)' (Ion Popescu-Sireteanu, *Termeni păstorești în limba română*, I, Iași, Princeps Edit, 2005, p. 215) e un derivat de la *crud* + suf. *-ar*.

DEZBROATICĂ, DEZBROTICĂ, ZBROTĂCI. Printre bolile de care suferă oile, corespondentul din Năsăud BN menționează și una numită „*dezbroatică*”, precizând că „pentru *dezbroatică* [sic!] se crapă pulpa [= ugerul, n. n.] și se stoarce puțin” (CHEST. V 167/48).

În MDA sunt date ambele forme, iar în DLR, numai cea de-a doua. În niciunul din dicționare cuvântul nu are etimologie.

A rezultat din aglutinarea prepoziției *de* la *zbroatec*, varianta a lui *zburatic* '(prin Mold. și prin nord-estul Transilv.) boală contagioasă sau provocată de o plantă otrăvitoare a ovinelor și bovinelor, care se manifestă prin febră mare a ugerului și secarea laptelui în perioada alăptării', variantă comunicată din Runcu Salvei BN (vezi CHEST. V 158/66), localitate apropiată de Năsăud.

Forma feminină a noului cuvânt se datorează acordării cu substantivul (subînțeles) *boală: de zbroatec > de dezbroatică*.

A zbrotăci ‘a se îmbolnăvi de zbroatec’ („Nu au pășune [caprele] acomodată, în un an leapădă, în alt an zbrotăcesc (dă în ele zbroatec = aprindere acută și permanentă de uger, molipsitoare”: *ibidem*) e o variantă, absentă nejustificat din DLR, a verbului *a se zburătăci*.

Același corespondent din Runcu Salvei a comunicat și *a zbrotăci* cu sensul ‘a cotrobăi’: „La comarnic fără știrea și învoirea baciului, păcurarii nu pot «zbrotăci» cotrobăi” (*ibidem* 121/66).

Fiind considerat un alt cuvânt, în DLR și MDA a fost lucrat în articol separat. Nu i s-a putut stabili etimologia.

Nu e vorba de un cuvânt omofon, ci de aceeași variantă a verbului *a (se) zburătăci*, verb care are și sensul (= 4.) ‘a (se) împrăștia’. Când cineva cotrobăiește, de obicei deranjează, împrăștie lucrurile.

DOLNICÉR (pl. *dolnicére*) ‘vas în care se ține cheagul’ (Hodac MS: ALRR – Transilvania 2342/301) nu e cunoscut de DLR.

A rezultat prin despicarea lui *n* în *ln*, din *donicer*, un derivat de la *doniță*, cu suf. *-er*. Cf. *găselniță* < sl. *gasenica*, *medelniță* < sl. *medenica*, *stelniță* < sl. *stěnica* etc. (Sextil Pușcariu, *Limba română*. Vol. II. *Rostirea*, [București], Editura Academiei Române, 1994, p. 145).

FĂTARE, forma lungă de infinitiv a verbului *a fâta*, devenită substantiv, este dată în MDA cu sensurile: 1. ‘naștere a unui pui de mamifer’; 2. ‘naștere a unui copil’; 3. ‘(reg.; la pl.; concretizat) oi care fată’.

Fără nicio îndoială, sensul al III-lea aparține unui cuvânt omofon, care a fost comunicat din Șoimuș BH (CHEST. V 70/85).

Acesta este o formație analoagă după *lăptare* (pl. *lăptări*) ‘(în zona Munților Apuseni) oaie cu lapte’ (< lat. *ovis lactaria*: Loșonți 2001, p. 73) și *mânzare* ‘oaie care a fâtat și are lapte’, ‘(despre oi sau alte animale) cu lapte’ (< lat. **ovis mandiarica*: *ibidem* 78) sau moștenit din lat. **[ovis] fetaria* ‘oaie care fată, fătătoare’. Cf. *oară* ‘orăta-nie’ < lat. *ovaria* ‘care se ouă, ouătoare’.

FĂȘTOC ‘grup mai mic de oi, cârd mic, botei’ (Bănești DB: CHEST. V 18/6 [fost 49] e greșit considerat în MDA variantă a lui

fâștoacă, cuvânt la care se mai dau sensurile: 1. ‘bucată’; 2. ‘bucată de pământ de 10–15 prăjini’; 3. ‘ogor lung și îngust’; 4. ‘loc din pădure de [sic!] unde se trimit lemnele la vale’ și 5. ‘drum care se pierde în pădure’.

Fâștóc e o variantă a lui *vâjdoc* ‘idem’ (vezi ALRR – Muntenia și Dobrogea V h 673/704, 714, 719, 727, 739, 744, 747, 748, 754), cuvânt cu etimologie necunoscută (Virgil Nestorescu, *Din viața cuvintelor românești*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 90).

FULGER, FULGERA, FULGEREAZĂ. *Fulger* ‘boală a oilor de care li „se umflă urechea” și pentru vindecarea căreia „se face cruce în ureche să se scurgă apa” ’ (Ardeluța NT: CHEST. V 167/89) nu e cunoscut de dicționare.

Forma verbală de indicativ prezent *fulgerează* din răspunsul „Fulgerează (oaia), adică i se umflă capul. Se vindecă făcându-i-se scrijilături cu cuțitul pe ureche” (Scurta BC: CHEST. V 167/75) apare în MDA lucrată substantiv feminin definit ‘fulgerare [= boală care afectează oile, nedefinită mai îndeaproape]’ și explicat din „*fulger* + *-ează*”. Și sursa e indicată greșit: CHEST. V 75/167.

Se va elimina din dicționarele viitoare.

GIREȘALĂ ‘locul unde ciobanii închid oile noaptea cu scopul de a îngrășa pământul’ e dat în MDA, din Ramna CS (v. CHEST. V 120/29), cu etimologia necunoscută.

Ramna se găsește într-o arie în care *d* urmat de *e*, *i*, se pronunță [d] (vezi *nodéu* [nodéu]: NALR – Banat I h 137/34, 38, 76, 77). *Giresală* este literalizarea (făcută de corespondent a) fonetismului local [điresălă]. Literarizat corect, rezultă *direșeală* (< *diresh*, participiul lui *a diresh* [= *a dresh*], cu suf. *-eală*).

HĂTAȘ, HÉTEȘ. *Hătașă* (pl. *hătașe*) ‘(despre oi) care se desprinde mereu din turmă, cârnică’ (Săcel CJ: ALRR – Transilvania 2390/307), *heteșă* (pl. *heteșe*) ‘(despre oi) care totdeauna umblă pe marginea turmei’ (Someșu Cald CJ, Tăureni MS: *ibidem* 2388/296, 309) provine din adj. *heteș* ‘fără treabă, fără rost, de-a nimica’

(Vâlcele CJ: Todoran 1960, p. 73) (< magh. *hetes* ‘angajat cu săptămâna’.

HEBERÁTIC, -Ă ‘(despre oi) care totdeauna umblă pe marginea turmei’ (Răstolița MS: ALRR – Transilvania 2388/280) nu e cunoscut de dicționare.

Provine prin substituirea segmentului fonetic *-eu*, interpretat ca sufix, cu suf. *-atec* (> *-atic*), din *heberéu* ‘stinger, singuratic, rățicit’ (< magh. *heverő*: N. Drăganu, în DR III 719; Tamás E 419), folosit și în expresia *a umblă heberéu* ‘a umbla de capul lui, fără rost’ (vezi Todoran 1960, p. 73).

HEBEREÁUCĂ [heberăucă] ‘(despre oi) care se desprinde mereu din turmă, cârnică’ (Mureșeni Bârgăului BN, Răstolița MS: ALRR – Transilvania 2390/251, 280), necunoscut de dicționare, s-a format de la *heberéu*, prin substituirea segmentului fonetic *-eu*, interpretat ca sufix, cu suf. *-aucă*.

În Chețani MS s-a notat *heberéie* ‘cârnică’ (vezi *ibidem* 2390/322).

HUDÁRNIȚ. Adj. *hudárniță* (pl. *hudárnițe*) ‘(despre oi) care întotdeauna umblă pe marginea turmei’ (Secășel AB: ALRR – Transilvania 2388/376), ‘(despre oi) care se desprinde mereu din turmă’ (Secășel, Presaca SB: *ibidem* 2390/376, 394) nu e cunoscut de dicționare.

Provine din adj. **hudáreț* (*hudă* + suf. *-areț*) > **hudăriț* (cf. *ulicareț*, *ulicariț*: DLR), sub influența sufixului (cu aceeași valoare peiorativă) *-arnic*. Cf. *ulicarniț*, dat în DLR ca variantă a lui *ulicareț*. Todoran (1960, p. 101), care-l semnaleză pe *ulicarniț*, îl derivă de la *uliță* cu suf. *-arniț*, fără a cita alte derivate cu acest sufix.

ÎNLĂTURĂȘ, -Ă ‘(despre oi) care se desprinde mereu din turmă, cârnică’ (Izvoru Mureșului HR: ALRR – Transilvania 2390/316), necunoscut de dicționare, e un derivat, cu suf. *-aș*, de la *în lături*.

JINTELNIȚĂ ‘unealtă cu care se mestecă în zerul pus la fiert’ (Mintiu BN: CHEST. V 140/47 [fost 87]) nu e cunoscut de dicționare.

E un derivat de la *a jintui*, cu suf. *-elniță*.

MĂRGINĂRIȚ, -Ă ‘(despre oi) care totdeauna umblă pe marginea turmei’ (Poiana Ilvei BN, Năsăud BN: ALRR – Transilvania 2388/250, 255), ‘(despre oi) care se desprinde mereu din turmă’ (Poiana Ilvei: *ibidem* 2390/250) nu figurează în DLR.

E o variantă a lui *mărginareț*, un derivat, cu suf. *-areț*, de la *margine* (Pascu 1916, p. 320), absent nejustificat din DLR.

OMNIȚĂ ‘boală la oi, din cauza căreia acestea se umflă’ (Cărpinet BH: CHEST. V 167/16 [fost 46]) e o variantă, absentă nejustificat din DLR, a lui *ogniță* (< slavon.).

Pentru *gn* > *mn*, cf. *Ómna*, numele popular al localității Ognă Dejului (oficial: Ocna Dejului) CJ.

NOJIȚ ‘boală la oi’, care se întâlnește într-un descântec comunicat din Râmeți AB („Nojâț din vânt, nojâț di pă pământ / Ieși din ureche nu mai meuna ca mâții”: CHEST. V 173/62 [fost 61]), e o variantă, absentă nejustificat din DLR, a lui *năjit* ‘idem’.

PIRPILIG ‘parul cu crăci pe care se anină vasele de la stână după ce s-au spălat’ (Cărpinet BH: CHEST. V 58/16 [fost 46]) este o variantă, absentă nejustificat din DLR, a lui *prepeleag* ‘idem’.

POVĂRAȘ ‘persoană din serviciul stâniei’ (Globu Craiovei CS: CHEST. V 25/37) lipsește nejustificat din DLR.

E un derivat, cu suf. *-aș*, de la *povar*, variantă a lui *pohar* ‘(Mold., Bucov., prin Transilv. și prin Banat) băiat angajat (ca ajutor al ciobanului) la diferite munci de la stână’, cuvânt cu etimologia necunoscută în DLR.

PRIHOT. La substantivul *prihod* e dat în DLR și sensul (2.) ‘despărțitură la stână unde se închid oile înainte de muls’.

Un asemenea sens nu există. Verificând în sursa citată, CHEST. V 48/72, aflăm că e vorba de ‘poarta sau ușa staulului’: „Înainte mulsului oile sunt introduse pe prihot în staul și de acolo strungarii le dau la mulș”. Același lucru rezultă și din răspunsul la o altă întrebare: „prihotul pe unde bagă oile la staul” (*ibidem* 51/72).

RĂTŪNS ‘retezat’, comunicat din Globu Craiovei CS (semne în urechea oii: „rătunsă în vâr”, „rătunsă și crepată, ocolită”: CHEST. V 156/37) este un adjectiv, absent din DLR, provenit din participiul verbului *a rătunde* folosit în aceeași localitate cu sensul ‘a reteza’ (vezi DLR).

SACAPIU. În DLR și MDA se găsește cuvântul *sacapîu* (pl. *sacapîi*) ‘lucrător la stână’, cu etimologia necunoscută, având o unică atestare (Stănești AG: CHEST. V 25/86).

După părerea noastră, e vorba de o greșeală de fișare în loc de *sacajiu* [= *sacagiu*]. Felul în care e făcută litera *j* de către corespondent permite, la prima vedere, să fie citită *p*. În consecință, *sacapiu* se va elimina din dicționarele viitoare.

SAPARĂȘA. Verbul *a se saparășa* ‘a se acri, a se strica’ a fost comunicat din VAD MM: „Dacă rămâne izvarniță în urdă, se «saparășează» (strică) și-n bărbânță «bozâie» (fermentează, se strică) încât sparge bărbânța” (CHEST. V 115/92 [fost 109]).

Lipsește nejustificat din DLR.

E derivat de la adj. *saparâș* [= țaparâș] ‘pișcător, acru’ (vezi DLR).

SLOMINĂ (pl. *slomine*) ‘fiecare din cele două lemne (despicături) orizontale pe care se bat, perpendicular, altele mai scurte și mai dese, formând o leasă [= o parte din staul care se poate demonta]’ (Boșorod HD: CHEST. V 36/12 [fost 14]) este o variantă, absentă nejustificat din DLR, a lui *somină*.

SPLINAT ‘boală a oilor’ a fost comunicat din Viștea de Jos BV („splinatul: Oaia de splinat se îmfală; se vindecă dacă se împunge de [sic!] splină”: CHEST. V 167/96 [fost 101]).

Lipsește nejustificat din DLR.

Provine din participiul verbului *a se splina* ‘(despre vite) a i se umfla splina, a se îmbolnăvi de splină’ (DLR).

STĂLCIUNER ‘parul cu crăci pe care se anină vasele de la stână după ce s-au spălat’ (Săpânța MM: CHEST. V 45, 58, 129/72) este o variantă, absentă nejustificat din DLR, a lui *sărciner* ‘idem’.

TOLJER ‘unealtă ciobănească cu care se mestecă în lapte după ce s-a pus cheagul sau în laptele ori zerul pus la fiert’ (Filioara NT: CHEST. V 102, 140, 145/33 [fost 70]) este o variantă a lui *tăuđer* ‘idem’, absentă nejustificat din DLR.

TUMĂNEALĂ ‘pierdere de minte, zăpăceală, buimăceală’ (Câmpulung Moldovenesc: CHEST. V 180/15 [fost 34]) lipsește nejustificat din DLR.

E un derivat de la *a (se) tumăni* ‘a(-și) pierde mintea, a (se) zăpăci, a (se) buimăci’.

TURȘI. Verbul *a turși* ‘a pune crengi stufoase, târși pe gardul staulului de iarnă, să nu poată sări lupii la oi’ a fost comunicat din Vad MM (Staulul de iarnă „e înalt, din nuiete de tufă [= alun], pari și «turșit» (așezate pe vârful gardului) cu găteje de stejar frunzoase «să nu sară lupii între ele»” [sic!]: CHEST. V 36/92 [fost 109]).

E derivat de la *turș* (pl. *turși*), variantă (cunoscută de DLR) a lui *târș*².

Lipsește nejustificat din DLR.

UNGURENÍT ‘creșterea oilor’, comunicat din Stănești GJ („La noi se zice se ocupă cu creșterea oilor; se ocupă de ungrenit”: CHEST. V 2/86 [fost 55]), lipsește nejustificat din DLR.

Provine de la **a ungreni* ‘a se ocupa cu creșterea oilor’, un derivat, cu suf. *-i*, de la *ungureán* (pl. *unguréni*) ‘cioban român originar din Transilvania’.

UNTELNIȚĂ ‘vas în care se alege untul’ (Mintiu BN: CHEST. V 135/47 [fost 87]) lipsește nejustificat din DLR.

E un derivat de la *unt* cu suf. *-elniță*.

URDĂCI ‘(regional) măturice care se folosește la mestecarea zerului, când se fierbe’ este explicat în DLR de la verbul *a urdi* + suf. *-aci*.

Este derivat cu acest sufix, dar de la *urdă*.

Cf. *urdar* ‘idem’ < *urdă*.

URMĂCI. Adjectivul, notat în forma de feminin *urmăce* (pl. *urmăce*) ‘despre oi) care rămâne totdeauna la urmă’ (Crivadia HD: ALRR – Transilvania 2389/456), nu e cunoscut de DLR.

E un derivat, cu suf. *-aci*, de la *urmă*. Cf. sinonimul *codăci*, cunoscut de DA, CADE, MDA etc., notat și în Grădiștea de Munte HD, tot în forma de feminin (vezi ALRR – Transilvania 2389/433).

URMĂTIȚĂ ‘(despre oi) care rămâne totdeauna la urmă’ (Tiha Bârgăului BN: ALRR – Transilvania 2389/252) nu e cunoscut de DLR.

Provine din contaminarea sinonimelor *următică* și *urmăriță*, atestate în apropiere sau în zonă (vezi ALRR – Maramureș IV pș. LXXXII/2388/235; 2389/232, 238; ALRR – Transilvania 2389/241, 255).

URMĂUCĂ ‘(despre oi) care rămâne totdeauna la urmă’ (Moisei MM: ALRR – Maramureș IV pș. LXXXII 2389/236) nu figurează în DLR.

E derivat din *urmă* cu suf. *-aucă*.

URMĂRĂTIC. Adjectivul, notat în forma de feminin *urmărătică* (pl. *urmărătice*) ‘(despre oi) care rămâne totdeauna la urmă’ (Mărtănuș CV, Zăbala CV, Covasna CV: ALRR – Transilvania 2389/385, 386, 415), nu este cunoscut de DLR.

Provine din *urmăreață*, prin substituirea suf. *-eață* cu *-atic(ă)*.

URMĂREĂȚĂ ‘(despre oi) care rămâne totdeauna la urmă’ (Strâmtura MM: ALRR – Maramureș IV pș. LXXXII 2389/231) nu figurează în DLR.

E un derivat, cu suf. *-ăreață*, de la *urmă*.

VOROV, VOZOV. *Vorov* e dat în DLR cu sensul ‘strecurătoare (folosită de ciobani)’, cu accentul, forma de plural și etimologia necunoscute.

Avea de-a face cu o formă greșită, apărută la fișare sau redactare, în loc de *vozov*. În sursa indicată, H XVIII 305, litera *z* e clar făcută.

Vozov este o variantă a lui *vârzob = hârzob*.

VOSCOȘ. Adjectivul *vóscoș*, *-ă*, notat de E. Petrovici în Sânnicolau Român BH cu sensul ‘corcitură de bircă cu oaie ungu-rească’ (vezi ALR II 5329/316), lipsește nejustificat din DLR.

E un împrumut din magh. *vaskos* ‘gros, corpulent, trupeș’.

ZABARDĂCĂ, ZĂBĂRDĂCĂ. *Zabardăcă* a fost comunicat din Straja SV cu sensul ‘lapte acru’.

În DLR este raportat la ucr. *забарка*.

Straja este o localitate în care *ă* protonic se pronunță *a* (cf. [carúnt]: NALR – Moldova și Bucovina I h 14/466; [padúć]: *ibidem* h 15/466 etc.). Deci forma trebuie literarizată *zăbărdacă*.

Este același cuvânt cu *zăvârdacă* 1. ‘(Prin Trans. și prin Mold.) lapte stricat’ (DLR).

SIGLE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- ALR II = Material adunat de Emil Petrovici pentru *Atlasul lingvistic român*, partea a II-a.
 ALRR – Maramureș = *Atlasul lingvistic pe regiuni. Maramureș, IV*, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, Editura Academiei Române – Editura Clusium, 1997.
 ALRR – Muntenia și Dobrogea = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea, V*, de Teofil Teaha (coordonator), Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Editura Academiei Române, București, 2007.

- ALRR – Transilvania = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, III, de Grigore Rusu, Viorel Bidian și Dumitru Loșonți, București, Editura Academiei Române, 2002.
- CADE = *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-Aurel Candrea, ... București, Editura Cartea Românească, [1931].
- CHEST. V = Răspunsuri la *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui*, Cluj, 1931 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localității. În unele localități, pe lângă răspunsurile la întrebările chestionarului, s-au comunicat, de obicei la sfârșit, și alte cuvinte. În cazul unui asemenea cuvânt, în locul numărului întrebării se dă abrevierea Ad. [= Adaos].).
- DA = *Dicționarul limbii române* [publicat de Academia Română, sub redacția lui Sextil Pușcariu], București, 1913–1949.
- DGDS = *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. I–II, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha. Coordonator: Maria Marin, București, Editura Academiei Române, 2009, 2010.
- DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă [publicat de Academia Română], tomul VI [M], București, 1965 și urm.
- DR = „Dacoromania”. *Buletinul Muzeului Limbei Române* condus de Sextil Pușcariu, Cluj, I, 1920–1921 și urm.
- H I–XVIII = Răspunsuri la *Chestionarul lingvistic* al lui B.P. Hasdeu (manuscris legat în 18 volume. Cifra romană indică volumul manuscrisului, cea arabă localitatea anchetată.)
- Loșonți 2001 = Dumitru Loșonți, *Soluții și sugestii etimologice*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
- MDA = *Micul dicționar academic*, I–IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001–2003.
- NALR – Banat = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, I, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980.
- NALR – Crișana = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Crișana*, material necartografiat.
- NALR – Moldova și Bucovina = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, I, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță și Adrian Turculeț, București, Editura Republicii Socialiste România, 1987.
- NALR – Oltenia = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, I, întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu; IV, de Teofil Teaha, Ion Ionică și Valeriu Rusu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980.
- Pascu 1916 = Dr. G. Pascu, *Sufixele românești*, București, Edițiunea Academiei Române, 1916.
- Tamás E = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, Budapesta, Akadémiai Kiadó, 1966.

Todoran 1960 = Romulus Todoran, *Material dialectal. II. Graiul din Vâlcele (raionul Turda)*, în *Materiale și cercetări dialectale*, I, [București], Editura Academiei R.P.R., 1960, p. 29–126.

Când ne referim la materialul încă nepublicat adunat pentru atlase, după sigla fiecăruia urmează numărul întrebării din chestionarul respectiv (ALR II, ALRR, NALR), despărțit prin bară oblică de numărul (numerele) cartografic(e) al(e) localității (localităților) anchetate.

ALTE ABREVIERI

adj. = adjectiv	pl. = plural
cf. = (lat.) confer	pș. = planșa
h = hartă, hărți	sl. = slav
lat. = latin(ă)	suf. = sufix
magh. = maghiar(ă)	ucr. = ucrainean
p. = pagină	

SIMBOLURILE PENTRU JUDEȚE

AB = Alba	DJ = Dolj
AG = Argeș	GJ = Gorj
BC = Bacău	HD = Hunedoara
BH = Bihor	HR = Harghita
BN = Bistrița-Năsăud	MM = Maramureș
BV = Brașov	MS = Mureș
CJ = Cluj	NT = Neamț
CS = Caraș-Severin	SV = Suceava
CV = Covasna	VL = Vâlcea
DB = Dâmbovița	VN = Vrancea
	VS = Vaslui

Dacă în cadrul unui articol numele unei localități se repetă, n-a mai fost indicat județul.

SUR LA TERMINOLOGIE PASTORALE (II)

(Résumé)

Surtout à la base du matériau existant dans les Réponses au *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui*, Cluj, 1931 et dans les atlas linguistiques

(nationaux et régionaux), on discute du point de vue étymologique une série de mots inexistants dans les dictionnaires (*berdea, botoșar, brânzar, buhat, buhulină, îmbui, cărtig, cărtoi, cârnaci, chegoi, chegău, chegor, clotan, codârne, cornegi, cotârnăcer, dolnicer, fulger, zbrotăci* etc.) ou existants, mais ayant étymologie inconnue (*crudărie, dezbroatică, dezbrotică, giresală, scapiu, vozov*), ou incorrectement expliquée (*bulgărișă, cigornișă, fătare, fâștoc, urdaci, zabardacă*).

CUVINTE-CHEIE: *terminologia păstoritului, atlase lingvistice, etimologie.*

KEYWORDS: *pasturage terminology, linguistic atlases, etymology.*

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21
dumitru_losonti@yahoo.com*